

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a komparatistiky

studijní obor: Dějiny české literatury a teorie literatury

Teze disertační práce

Světové názory a interpretační komunity v literárním poli

Československa 30. let 20. století

World Views and Interpretive Communities in the Literary Field of

Czechoslovakia in the 1930s

Ing. Pavel Janáček, Ph.D.

2017

Lukáš Borovička

„Světový názor“ v českém kontextu

Když se dnes v prostředí českých humanitních věd řekne „světový názor“, zpravidla se tím myslí doktrína tzv. „vědeckého světového názoru“. V tomto rámci představuje daný, tj. marx-leninský „světový názor“ (*mirovozzrenie*), „vědecký“ a „totální“ soubor poznání, který „završuje“ vývoj lidského vědomí. Podobným způsobem byl světový názor (*Weltanschauung*) definován také v jazyce německého nacismu.¹ Jsem si vědom tohoto významového zatížení pojmu, ale nepokládám za opodstatněné jej kvůli tomu zavrhnout a nahradit pojmem jiným, zdánlivě „nevinným“.

Dějiny „světového názoru“ ve skutečnosti nezačínají u Marxe, Lenina nebo Hitlera, ale v Kantově *Kritice soudnosti* (1790). Kant sice pojem blíže nedefinuje, ale v jedné pasáži jej poprvé používá.² Označuje jím jednoduše „smyslové vnímání světa“ či „názor smyslového světa (*mundus sensibilis*)“, tedy prosté vnímání přírody v nejširším smyslu, jak o tom hovoří i Martin Heidegger ve svém rozboru vývoje tohoto pojmu (Heidegger 2001: 230). V podobném smyslu jako u Kanta se tento pojem zprvu objevuje také u J. G. Fichta; F. W. J. Schelling tento pojem přebírá, ovšem zcela mění jeho smysl (tamtéž: 230–231). Od Kanta k Schellingovi se význam pojmu *Weltanschauung* posouvá od smyslového k *intelektuálnímu* názoru na svět.³ Pokud čtenář nahlédne do dějin pojmu světový názor připravených profesorem filozofie na Dallas Baptist University Davidem K. Nauglem (*Worldview: The History of a Concept*, 2002), zjistí, že historie tohoto pojmu (a souvisejících konceptů) je pozoruhodně bohatá a že zasahuje celou řadu vědeckých disciplín. Naugle se zabývá mimo jiné teologickou, filozofickou, psychologickou, sociologickou nebo kulturně antropologickou tradicí daného termínu.⁴

V češtině byl význam slova „názor“ původně spojován se „zřením“ (z německého *Anschauung*), nikoli primárně s míněním, jak je tomu dnes. Doklad nalezneme například

¹ Na rozdíl od uvedených totalitních či autoritativních systémů nepotřebují liberálně demokratické režimy diferencovat „světové názory“ na „vědecké“ a „nevědecké“, protože dávají prostor všem; jen některé označují za „extremistické“ a odsouvají je do ilegality. Liberálně demokratická společnost tedy oproti autoritativním či totalitním režimům nedisponuje oficiální kulturou.

² Viz Kant 2015: 93 (§26), kde se hovoří o „názoru světa [*Weltanschauung*] jako pouhém jevu [*als bloße Erscheinung*]“.

³ Německému pojmu *Weltanschauung* odpovídá v angličtině jeho kalk *Worldview*, ve francouzštině pak termín *vision du monde*.

⁴ Některé výrazné konceptualizace „světového názoru“ (W. von Humboldt, Jaspers, Mannheim, Marquard, Goldmann, Eagleton) jsou přiblíženy v antologii Borovička 2016.

v *Jungmannově česko-německém slovníku* (1834–1839): „názor [...] od zření rodem pochází“. V *Příručním slovníku jazyka českého* (1935–1957) a ve *Slovníku spisovného jazyka českého* (1960–1971) jsou u hesla „názor“ uvedeny oba významy, tj. nazírání⁵ i mínění,⁶ a to v obou slovnících právě v tomto pořadí (1. nazírání, 2. mínění). Až ve *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (1978) se druhý jmenovaný význam dostává do popředí.

Miloslav Petrussek (1986): individuální světový názor

Až po roce 1989 mohla být oficiálně vydána kniha, jež argumentační přesvědčivost konceptu „vědeckého světového názoru“ zpochybňovala. Taková polemika je součástí monografie sociologa Miloslava Petruska *Alternativní sociologie* (1992).⁷ Podle něj spočívá „vědeckost“ daného termínu „jen a jen ve faktu vyloučení alternativních způsobů filozofického myšlení, alternativních modelů kladení a řešení podstatných otázek lidského bytí, sociálního života a postavení člověka ve světě a – chcete-li – kosmu“ (Petrusek 1992: 160–161).⁸

Petrusek ovšem na základě této kritiky pojem světový názor nezavrhuje a navrhuje vlastní koncepci, alternativní vůči oficiálnímu pojetí. V souvislosti s utvářením *individuálního* světového názoru rozlišuje tři úrovně – 1) „bezprostřední životní názor, který se formuje u každého člověka na základě životních zkušeností, výchovy, vzdělávání atd.“, 2) „teoretičtější úroveň vědomého kladení a vědomého odpovídání světonázorových otázek kosmologicko-kosmogonických, antropologicko-etických a sociálních“ a 3) „sofistikovanou formu světového názoru vyjádřenou obvykle ve filozofii“ (tamtéž: 184).

Petruskova koncepce jednak předjímá převažující odmítání „světového názoru“ v českém polistopadovém (nejen) vědeckém diskurzu jako vyprázdněného elementu „řeči komunistické moci“ (termín Petra Fidelia),⁹ ale zároveň – a v tomto ohledu Petruskovy podněty víceméně

⁵ „Pozorování, všímání, postřehnutí, porozumění“, respektive „vnímání vlastními smysly; nazírání, pozorování, postřehnutí, všímání, porozumění: znát něco z vlastního n–u“.

⁶ „Úsudek, soud, mínění, smýšlení, přesvědčení o něčem“, respektive „chápání, úsudek, soud, pojetí, koncepce, mínění, smýšlení, přesvědčení apod.“; mezi příklady užití tohoto významu je v prvním jmenovaném slovníku zařazeno sousloví „názor světa“ z díla Josefa Durdíka a ve druhém „vědecký světový názor“.

⁷ Poprvé ale vyšlo v samizdatu s názvem *Úvahy o postavení sociologie v nealternativní společnosti* (1986) a pod pseudonymem Petr Grňa.

⁸ Z Petruskovy perspektivy soudobá věda oproti přírodovědeckým teoriím 19. století „do té míry zabstraktněla“, že „její reálné, nikoliv vulgárně popularizované poznatky nelze smysluplně klást do základů žádného světového názoru“ (tamtéž: 167). Případné přesvědčení o „vědeckosti“ určitého světového názoru se stalo „věcí víry“ (tamtéž: 179).

⁹ Viz Fidelius 1998.

zapadly – poukazuje na potenciál tohoto termínu, pokud jej budeme chápat ve smyslu svébytného konstruktů individuální lidské bytosti.

Michal Sýkora (2008): světové názory v románech

V relativně nedávné době se v českém prostředí objevila monografie olomouckého literárního vědce Michala Sýkory *Vize řádu světa v moderní próze* (2008) s podtitulem „Román a „světový názor““. Lze říci, že Sýkorovo pojetí pojmu světový názor je výrazem návratu k marxismu, ovšem nikoli k jeho normalizační podobě, ale k *tradici „marxismu západního“*.¹⁰ Sýkora odkazuje na konceptualizaci pojmu u Georga Lukácse, konkrétně v jeho studii „Franz Kafka nebo Thomas Mann?“, jež je součástí Lukácsovy knihy publikované nejprve v italštině (*Il significato attuale del realismo critico*, 1957; česky překládáno jako *Význam kritického realismu pro dnešek*):

Pojmu světový názor se zde používá v dvojím významu: za prvé se týká toho, jak uvědoměle spisovatel formuluje pro sebe a pro druhé svůj přímý postoj k životním problémům a zároveň prostředkuje vše další k problémům své doby; za druhé, jak instinktivně i umělecky uvědoměle tyto zjevy uchopí a jak je ztvární. (cit. dle Sýkora 2008: 27)

Tuto definici Sýkora upravuje – *redukuje ji i rozšiřuje* zároveň. Zatímco hodnocení správnosti spisovatelových postojů k „životním problémům buržoazní společnosti“ nepovažuje za produktivní, z hlediska hermeneutiky moderní prózy se mu zdá vhodné rozšířit obsah pojmu „na mnohem širší spektrum otázek a postojů: metafyzických, filozofických, etických, morálních – i třeba aktuálně ekologických“ (tamtéž). Podle Sýkory je takto pojatý termín „s to spisovatelskému umění vrátit vážnost, ztracenou v dobách postmodernistických hříček ve slonovinové věži“ (tamtéž). Zvolená metoda mu umožňuje problematizovat konvenční opozicí mezi „realismem“ a „(post)modernismem“, neboť *jakékoli románové dílo* řazené do

¹⁰ Perry Anderson (*Considerations on Western Marxism*, 1979) a Martin Jay (*Marxism and Totality: The Adventures of a Concept from Lukács to Habermas*, 1984) pod tento pojem zahrnují anti-hegelovské marxisty působící mimo tzv. východní blok (viz Bailey 1996: 127).

některého ze jmenovaných literárních směrů obsahuje světový názor, „ať už jej do něj autor vloží vědomě či nikoliv“ (tamtéž).

Ilustrací Sýkorova nalezení funkčního interpretačního klíče k textu může být například jeho výklad šachové partie mezi postavami Murphym a Endonem v románu Samuela Becketta *Murphy* (1938). V průběhu této partie se Murphyho existenciální projekt bortí, ošetřovatel v ústavu duševně nemocných dospívá k poznání, že perspektivy hráčů jsou neslučitelné a že představa úspěšné komunikace byla pouhou iluzí; ocitá se sám a nepochopen druhým. Sýkora „dourčuje“ to, co v textu není explicitně řečeno, totiž způsob Murphyho smrti – podle něj ošetřovatel spáchal sebevraždu a motivem mu byla právě tato šachová partie, jejíž úplný průběh je v Sýkorově knize zaznamenán. Můžeme říci, že zmíněný příběh představuje čtenáři světový názor určité postavy (Murphyho), ovšem její „prohra“ zcela zpochybňuje adekvátnost daného konceptu ve vztahu k životní praxi. Teprve v tomto bodě se jako čtenáři dostáváme do kontaktu se světovým názorem „implikovaného autora“, tj. autora rekonstruovaného z narativu.¹¹

Analýza „světového názoru“

Světový názor a ideologie

Světový názor chápu jako symbolický systém, do něhož subjekt pomyslně ukládá různé názory, normy a hodnoty získávané v interakci s druhými a se světem.¹² Počet světónázorů odpovídá počtu vnímatelů artikulujících svět a jejich diskurzivní konkretizace vstupují do komunikačního procesu v podobě textů mluvených i psaných, mezi nimiž svou komplexností vynikají texty umělecké.

Tuto komplexnost si představme jako schopnost plasticky zachytit výsek skutečnosti, reflektovat vybranou entitu v řadě souvislostí, postřehnout jev z několika úhlů pohledu

¹¹ Pro definici tohoto pojmu viz Chatman 2008: 153 – 154.

¹² Vycházím z definice bruselského týmu vedeného Leo Apostelem (a po jeho smrti Diederikem Aertsem): „Světový názor [*world view*] je systém souřadnic nebo referenční rámec, do kterého je možné umístit všechno, co jsme získali prostřednictvím našich různorodých zkušeností. Je to symbolický systém reprezentace, který nám umožňuje integrovat všechno, co víme o světě a o sobě do komplexního obrazu, který osvětluje realitu tak, jak je nám prezentována v rámci určité kultury.“ (Aerts 1994: 18)

zároveň atd. Na rozdíl od ideologie, která obvykle strukturuje svět prostřednictvím jednoduchých schémat a nabízí autoritativní odpovědi, je světonázor charakteristický spíše relativizacemi všemožných generalizací a kladením provokativních otázek.

Rozdíly mezi pojmy světový názor a ideologie – tak, jak je chápeme v této práci – shrnuje následující tabulka (pracuje s ideálně-typickými entitami):

	Nositel	Vývoj	Funkce
Ideologie	Kolektiv	Stabilní/dynamický	Zisk moci a její udržení/neuvědomovaná
Světový názor	Individuum	Dynamický/stabilní ¹³	Interpretace světa ¹⁴

Světový názor a literatura

Potřeba diferencovat mezi individuálními a kolektivními ideologickými systémy se projevila také v neomarxistické literární vědě. V souvislosti s upřesněním vztahu světového názoru a uměleckého textu se obracím k dílu Terryho Eagletona, konkrétně k jeho „vědomě nejteoretičtější“ knize *Criticism and Ideology* (1976).¹⁵ Eagleton zde představil šestičlenné schéma, přičemž jednotlivé roviny pojal jako „hlavní konstituenty marxistické teorie literatury“ (Eagleton 1976: 44):

GMP (*General Mode of Production* = obecný způsob produkce)

¹³ Za předpokladu, že světonázor odpovídá způsobu myšlení subjektu v určitém časoprostoru, je dynamika konceptu očekávatelným důsledkem interakce jedince se světem, v němž se chce zorientovat prostřednictvím vlastního výkladu. Nepochybně však existují i takové světonázory, které přes výrazné změny (například politického charakteru) zasahující příslušné jednotlivce zůstávají podivuhodně stabilní. Viz kapitoly o Zavřelovi a Medkovi v této disertaci.

¹⁴ Originalita interpretace je zřejmě v úzkém vztahu s estetickou funkcí díla. Dílo v podobě artefaktu však zároveň vstupuje do řady vztahů v rámci literárního pole. Mezi další funkce světonázoru ukotveného v textu je proto třeba zařadit např. zisk „kulturního kapitálu“ (např. prestiže). Zde se dostáváme k řadě otázek typu: Nese zobrazený svět rysy jedinečného světonázoru, nebo je spíše ideologickým konceptem plnicím pragmatickou funkci vyhovění dobovým kulturněpolitickým normám? (např. literatura socialistického realismu); Je smysluplné analyzovat světonázor v textu, jenž byl prokazatelně (např. podle autorovy korespondence) napsán pro zisk, tedy pro čtenáře, kteří čtou primárně pro zábavu (např. červená knihovna)?

¹⁵ Smith 2008: 44. K vztahu uvedené práce a některých Eagletonových novějších textů viz Borovička 2016.

LMP (*Literary Mode of Production* = literární způsob produkce)

GI (*General Ideology* = obecná ideologie)

AuI (*Authorial Ideology* = autorská ideologie)

AI (*Aesthetic Ideology* = estetická ideologie)

Text

Pojem světový názor se v této Eagletonově práci objevuje v souvislosti s vymezením se vůči Lucienu Goldmannovi: „Text je v Goldmannových rukou krutě oloupen o svou materialitu, redukován na pouhý mikrokosmos mentální struktury. Nejenom, že není pravda, že historicky disparátní díla mohou ‚zobrazovat stejný světový názor‘, jak tvrdí Goldmann, ale rovněž není nutně pravda, že díla stejného autora budou patřit ke stejné ideologii.“ (tamtéž: 97)

Namísto představy „zobrazování“ vyzdvihuje Eagleton proces „produkce“, který spojuje všechny výše zmíněné roviny jeho schématu – například funkcí LMP, tj. určitého specificky literárního způsobu produkce, v rozvinutých kapitalistických sociálních formacích je „reprodukce“ GMP, tj. dominantního způsobu produkce ekonomické (tamtéž: 49), AuI je „produkcí“ GI (tamtéž: 63), text „produkuje sám sebe v konstantním vztahu k ideologii, která mu povoluje relativní autonomii“ (tamtéž: 89) atd.

„Světovému názoru“ ve výše nastíněném pojetí se zde nejvíce blíží pojem „autorská ideologie“. Tou je pro Eagletona „efekt autorova specifického způsobu vkladu do GI“ (tamtéž: 58), ovlivněného například genderem, národností, náboženským postojem nebo postavením v rámci některé sociální třídy. Podobně jako mezi ostatními rovinami schématu, také vztah mezi obecnou a autorskou ideologií je dialektický, proto mezi těmito formacemi mohou vznikat různé rozpory. Například autorovo třídní postavení může být v konfliktním vztahu s dominantní ideologií, ale ostatní biografické faktory mohou takový potenciální konflikt zahladit a vytvořit průnik mezi AuI a GI. V určitých případech dokonce může AuI „zmizet“, tj. kvůli přílišné shodě s GI může postrádat metodologický význam pro analýzu textu. Míra shody mezi těmito rovinami se v případě jednoho autora obvykle mění v čase, a to v závislosti na vývoji GI nebo třeba vlivem geografické mobility (a tedy vkladu daného autora do GI jiného společenství).¹⁶

¹⁶ Takový vklad ale podle Eagletona rozhodně neznamená zrušení vztahu s autorovou „domácí“ GI (tamtéž: 59).

Jakým způsobem vykládá Eagleton v *Criticism and Ideology* vztah mezi autorskou ideologií (světovým názorem) a „literární formou“ (známé z jeho předchozí práce *Myths of Power*)? V této souvislosti zavádí novou kategorii „ideologie textu“, tj. specifické formace, která není totožná ani s obecnou ideologií, ani s ideologií estetickou jako svébytnou součástí této GI a nakonec ani s ideologií autorskou. Ideologie textu neexistuje před jeho vznikem, je „identická s textem samotným“ (tamtéž: 80). Každý literární text tedy produkuje určitou ideologii, jež se v něm často projevuje jako „mechanismus deformace“ (tamtéž: 91)¹⁷ – například Eliotova *Pustá země* specifickým způsobem kombinuje „pokrokovou formu“ a „reakční obsah“ (tamtéž: 150). V tomto bodě Eagleton navazuje na zmínky o „polovědomí knihy“ ze své předchozí knihy, tentokrát s explicitním odkazem na některé myšlenky Pierra Machereyho a Sigmunda Freuda.

Prostřednictvím ideologie podle Eagletona do literárního textu „vstupuje“ historická realita (tamtéž: 72). Text totiž neodkazuje k určitým reálným situacím nebo objektům, ale k jisté ideologické formaci, jež tyto situace nebo objekty v dané historické situaci prostřednictvím procesů signifikace vytváří – například imaginární Londýn v *Ponurém domě* Charlese Dickense nereferuje k reálnému Londýnu, ale je produktem specifického procesu signifikace, existujícího ve viktoriánské Anglii (tamtéž: 77). Absence denotátu v reálném světě umožňuje čtenáři soustředit se na samotné praktiky označování a jejich ideologické aspekty. Z toho důvodu je možné vnímat literaturu ve srovnání například s vědou nebo každodenní zkušeností jako vůbec nejvíce odhalující přístup k ideologii, kterým jako lidské bytosti disponujeme; „právě v literatuře můžeme sledovat ideologické operace v nezvykle komplexní, koherentní, intenzivní a bezprostřední podobě“ (tamtéž: 101).

Ukažme Eagletonovo pojetí na příkladu: představme si modelového českého spisovatele, jehož světový názor („autorská ideologie“) obsahuje prvky antisemitské ideologie. Daný spisovatel se však za antisemitu nepovažuje a zároveň určité elementy dobové antisemitské ideologie v jeho světonázoru skutečně scházejí („autorská ideologie“ je sice produktem „obecné ideologie“, ale obě kategorie nejsou v tomto případě totožné). Náš modelový spisovatel rovněž disponuje určitými specifickými kritérii literárnosti – například preferuje angažovanou literaturu („estetická ideologie“). Produktem autorské a estetické ideologie je jeho konkrétní text, například román („text“ = „ideologie textu“, v této práci budu používat v tomto významu termín „model světa“), jenž však podléhá různorodým zákonitostem (např.

¹⁷ Eagleton připouští existenci textů, jejichž ideologie neobsahuje výrazné kontradikce – příkladem je mu *Esej o člověku* Alexandra Popea (tamtéž: 93).

média, jazyka, dobové literární struktury, dobové poetiky), a proto jej nelze chápat přímočaře jako „odraz“ světonázoru. Doplňme ještě, že spisovatel se nutně nachází v rámci určitých vztahů uvnitř literárního pole – například finanční úspěch jeho předchozího díla mu získal prestižního nakladatele – a rovněž zastává určitou pozici v poli ekonomickém – např. v rámci režimu kapitalismu nemůže rezignovat na snahu o zisk určitého kapitálu, ať už finančního (např. honorář) nebo „symbolického“ (např. známost vlastního jména v dobové společnosti).¹⁸

Domnívám se, že je produktivní analyzovat různorodé konfigurace vztahů mezi světovým názorem autora, modelem světa vytvořeným prostřednictvím autorova textu a určitou dobovou politickou ideologií. Zatímco světový názor je implicitní kategorie, která jako celek nevstupuje do komunikačního procesu (vstupuje do něj pouze v podobě jednotlivých prvků, jež jsou diskurzivně zpracovány), model světa je jakožto diskurz přístupný analýze. Taková analýza ovšem musí brát v potaz právě skutečnost, že se nejedná o kategorie identické. Modely světa jsou zaplněné řadou prvků, jež nelze jednoduše spojovat s autorovým viděním a myšlením. Světový názor autora si představuji jako hodnotově zatíženou perspektivu, která se v každém jeho textu (ať už publikovaném, nebo nikoli) projevuje. Může se ovšem projevovat třeba z velmi malé části (například v několika úvahových pasážích obsažených v rozsáhlém románu), formou ironie (pokud je vytvářen zřetelný rozpor mezi známými názory autora a mezi hodnotami prosazovanými v rámci modelu světa) nebo celou řadou forem jiných. Abychom si takových rozdílů mezi modelem světa a světovým názorem jeho autora mohli povšimnout, je nutné pracovat s množstvím autorových neuměleckých textů, například s poskytnutými rozhovory, s jeho korespondencí apod. Záznamy o jednání autora v aktuálním světě slouží jako podstatný korektiv našich hypotéz.

Model světa *implikuje* určité formace existující v dobovém diskurzivním kontextu.¹⁹

Například charakteristiku komunistických dělníků (kteří svým politikařením rozvracejí harmonicky fungující komunitu) v románu Benjamina Kličky *Do posledního dechu* (1936) je možné vnímat jako příznakovou referenci a hledat takové diskurzy, jež této perspektivě (do jisté míry) odpovídají.

¹⁸ Na posledních řádcích jsme Eagletonovu koncepci proluli s teorií „pravidel umění“ Pierra Bourdieu (Bourdieu 2010).

¹⁹ V této souvislosti je pro mě inspirativní Schmidův model konstituování narace, v jehož rámci autor uvažuje o „logických implikacích“ (např. příběh *Anny Kareninové* implikuje, že hlavní hrdinka měla rodiče, třebaže se o nich explicitně nemluví) – viz Schmid 2004: 19]. Na rozdíl od Schmidova se ale při interpretaci textu zaměřuji na implikace ne-fikčních dobových schémat.

Badatel se může zaměřit pouze na ty implikace, jež ho přednostně zajímají. Rovněž v této práci nebudu analyzovat významové výstavby vybraných děl jako celky, ale v jejich rámcích především reference k určitým sociálním, politickým a kulturním tématům.

Eagletonův pojem „estetická ideologie“ zde začleňuji do kontextu diskurzů tzv. interpretačních komunit, tj. světonázorově spřízněných autorských kolektivů, vyskytujících se v dobovém literárním poli.²⁰

Interpretační komunita

Vzhledem k tomu, že se jednotliví aktéři v rámci literárního pole mají tendenci sdružovat např. v literárních skupinách, v kolektivech přispěvatelů určitých periodik apod. a získávat tak určité benefity (obecně různé druhy kapitálu, například publikační možnosti), je dle mého názoru potřebné také tuto skutečnost zohlednit v rámci analýz vztahů mezi světovými názory, modely světa a politickými ideologiemi. Taková společenství nazývám „interpretačními komunitami“ a pohlížím na ně jako na kolektivy, jejichž členy spojuje sdílení určitých hodnot a podobných výkladových strategií; světonázorových kritérií a kritérií literárnosti.

Na rozdíl od Stanleyho Fisha, jehož konceptem interpretačních komunit (srov. Fish 1980: 303–321) jsem se inspiroval, sleduji v této disertaci konkrétní autorské komunity v rámci literárního pole.²¹

Podobu interpretační komunity pomůže přiblížit Wittgensteinova představa „rodových podobností“ (*Familienähnlichkeit*) – třebaže v rámci jeho filozofie tvoří součást konceptualizace řečových her:

Nemohu tyto podobnosti charakterizovat lépe než slovem „rodové podobnosti“; neboť takto se překrývají a kříží různé podobnosti vyskytující se u členů nějaké rodiny: vzrůst, rysy obličeje, barva očí, chůze, temperament atd. atd. – A řeknu: ‚Hry‘ tvoří určitou rodinu. (Wittgenstein 1993: 46)

²⁰ „Komunita“ chápu jako skupinu duchovně spřízněných osob, což je podle *Velkého sociologického slovníku* definice odpovídající období rozmachu tzv. masové společnosti (Keller 1996). Pojmy „skupina“ a „komunita“ fungují v této práci jako synonyma.

²¹ Fish pracoval s příkladem komunity frekventantů kurzu na Johns Hopkins University.

V oblasti literatury použila tento koncept M.-L. Ryanová při svém originálním přístupu k žánrům, které metaforicky přirovnala ke

klubům předepisujícím pro členství určitý počet podmínek, ale tolerujícím jako hostující členy (*quasimembers*) ty jednotlivce, kteří mohou splnit jen některé z požadavků a kteří zároveň vypadají, že nepatří do žádného jiného klubu. Jestliže se počet těchto hostujících členů zvýší, podmínky přijetí mohou být upraveny tak, že se i oni stanou členy plnoprávními. (cit. dle Müller 2009: 515)

V této práci pojem aktualizuji pro literárněhistorické účely a přiblížím tuto jeho podobu na dalším příkladu: Bedřich Václavek pojal ve své stati „Problém typizace“ Benjamina Klička jako hostujícího člena komunity socialistických realistů. K tomuto kroku se odhodlal na základě soustavného kritického posuzování Kličkova autorského vývoje; navíc vyslovil naději, že autor „dospěje k adekvátnímu zření společenské skutečnosti“ a „stane [se] nejen prozaikem nadprůměrného formátu, nýbrž i spolutvůrcem oné rodící se nové skutečnosti společenské“ (Václavek 1950: 116).

Skupina českých socialistických realistů se především díky Václavkovu úsilí v dobovém literárním poli institucionalizovala: vznik „Bloku“ byl ohlášen manifestem z února 1936. Tento manifest však Klička nepodepsal a členem skupiny se nestal ani později, třebaže přispěl prózou „Vítězství“ do skupinového časopisu *U* (1937);²² rezervovaný postoj k tomuto směru, spojenému s transferem programu i teorie ze SSSR, je patrný zejména v jeho článku „Glosa k socialistickému realismu“ (1935). Přestože Kličkův světový názor vykazoval určité podobnosti se skupinovým diskurzem Bloku, zároveň bylo zřejmé, že tento průnik není nijak značný; proto lze Kličkovu pozici charakterizovat jako postavení na periferii dané komunity.²³ Zdůrazněme obecně platný princip: *mezi světonázorem jednotlivce a skupinovou ideologií existuje vždy určité napětí.*

²² V rovině uvědomělé identifikace s určitým segmentem kultury sdílejícím nějaké hodnoty lze zmínit Kličkův projev souhlasu s manifestem Obce českých spisovatelů vyzývajícím „k obraně proti organizovanému útoku fašistů na svobodu ducha“ – na popud „insigniády“ z konce roku 1934 (viz Hyršlová 1985: 162); tato platforma byla ovšem vymezena dosti obecně.

²³ Jedinec je většinou členem několika skupin zároveň; tak můžeme Kličku zařadit rovněž na periferii komunity spiritualistů (spolu s Josefem Horou, jehož dílo charakterizoval V. Vaněk souslovím „spiritualita bez boha“ [viz Vaněk 2009]) a pragmatistů (vedle F. Peroutky, který se pokoušel doplnit socialismus liberalistickým individualismem [viz např. Peroutka 1995]). Názvy komunit jsou pracovní.

Spisovatel ovšem vůbec nemusí usilovat o přijetí do určité interpretační komunity (zpravidla bývá zařazován, či vylučován jinými); jeho pobyt v literárním poli je veden spíše snahou o uplatnění vlastní intelektuální produkce.

Můžeme hovořit také o stupni „otevřenosti“ komunit v souvislosti s tím, nakolik je daná komunita přístupna světonázorové různosti a jak přísně vynucuje loajálnost ke skupinové ideologii (často s hrozbou sankce v podobě vyloučení z komunity).²⁴

Každý člověk je členem několika různých komunit zároveň (národní, profesní atd.) a v průběhu života některé komunity opouští a do jiných vstupuje. Podle Stanleyho Fische neexistuje okamžik, kdy člověk nevěří v nic, kdy jeho vědomí není naplněno žádnými myšlenkovými kategoriemi:

Interpretační komunity se rozšiřují a zanikají; a jedinci se přemísťují z jedné do druhé. Přestože hranice komunit nejsou stálé, jsou stále přítomné a poskytují právě tolik stability, aby se mohlo pokračovat v interpretačních bitvách, a zároveň právě tolik změn a posunů, aby bylo zajištěno, že tyto bitvy nikdy nebudou dobojovány. (Fish 1980: 171–172)

Na úrovni komunity národní je vhodné pracovat s pojmem *autoritativní diskurz*. Tento termín, původně vytvořený Michaelem Bachtinem, v poslední době inspirativně využil Michal Pullmann ve své monografii *Konec experimentu* (2011). Pullmann termín vztáhl k běžné komunikaci, kde podle něj daný diskurz působí dvojitým způsobem:

Vyžaduje sice od lidí bezpodmínečnou oddanost již předem daným normám (nikoliv jejich interpretativní přijetí), díky své statickosti a nadřazenosti ovšem také může ospravedlnit použití jiných slov, která mají přesvědčovat svým obsahem (s těmito persuasivními výroky se přitom autoritativní diskurz zpravidla nemísí). (Pullmann 2011: 20)

Jak se s dynamičností světonázoru, projevovanou přechodem jednotlivce mezi různými interpretačními komunitami, může vyrovnat literární věda?

²⁴ Pro klasifikaci a interpretaci různých typů (zejména soudobých a nikoli primárně spisovatelských) komunit viz Bauman 2006.

Při pohledu na individuální autorské dráhy se zdá, že „báze“ světonázoru zůstává obvykle přibližně stejná, ale změna společenských podmínek a další faktory mohou způsobit přesun dominant, změnu hodnocení různých jevů a aktivizaci dříve nevyužívaných segmentů světonázoru.²⁵ Příkladem analýzy, která se zaměřuje na vývoj světonázoru u jednoho autora, je eseje Roberta B. Pynsenta „Jarmilo! Jarmilo!! Jarmilo!!!“ (Pynsent 2008: 495–537), pojednávající o odlišnosti předválečného a poválečného světonázoru Jarmily Glazarové a kladoucí si otázky po příčinách této změny.

Model světa

Pokusme se nyní objasnit, jakým způsobem se světonázor projevuje ve fikčních „modelech světa“ (tj. literárních dílech)²⁶ a jak jej lze analyzovat. Prvky světonázorů je možné najít v různé míře v různých literárních druzích a žánrech: na jednom pólu stojí lyrická poezie s modelem světa malé velikosti, zachycujícím určitý úsek lidské existence, a na druhém román, v němž je model světa nejkompexnější. Když si představíme model světa jako součást významové výstavby díla odkazující ke světovému názoru autora a obsahující různé *roviny* (např. rovinu filozofickou jako konceptualizaci metafyzických otázek, rovinu politickou jako spektrum postojů k politickým problémům atd.),²⁷ konkrétní dílo se pak zpravidla vyznačuje *dominantami*: preferencí některých rovin před jinými. Badatel empiricky analyzující model světa se může zaměřit zejména na následující součásti díla:

- A) motivy a témata (jak centrální, tak periferní, neboť i ta mohou tvořit důležitou součást zmíněných rovin),

²⁵ Kognitivní antropoložka Helena Helveová zkoumala utváření světonázorů finské mládeže z předměstí Helsinek prostřednictvím longitudinálního výzkumu trvajících přes deset let (pracovala s dotazníky, rozhovory, různými testy, faktorovou a obsahovou analýzou [Helve 1993]).

²⁶ K fikci jako modelu viz též pojetí fikčních světů jako „nabídky modelů pro interpretaci světů reálných“ u Thomase Pavela (Pavel 2009: 55), teorii modelů Iva Osoloběho, podle něhož „nejspecifičtější užití uměleckého díla je jeho užití jako *modelu života*“ (Osolobě 2002: 40) a teorii geneze a recepce díla v kognitivně-naratologické perspektivě Uriho Margolina. Autor díla podle Margolina zpracovává informace různé povahy, „faktické i fikční, specifické i obecné, textové i smyslově vjemové“ a na jejich základě vytváří určitý narativní model světa. Čtenář pak vnímá verbální znaky tohoto příběhu a výsledným produktem jeho činnosti je komplexní mentální znázornění daného modelu (srov. Margolin 2008: 5).

²⁷ K pojmu „významová výstavba“ viz Červenka 1992. Primárním účelem významové výstavby ovšem není formulace určitých postojů, nýbrž koherence textu.

- B) charakteristiku postav (každá postava myslí a mluví jedinečně – vzájemné interakce vytvářejí mnohotvárný model světa a určují v něm pozici každé jednotlivé postavy),
- C) časoprostor,
- D) kompozici (má zásadní roli v axiologickém systému díla, neboť zvýznamňuje určité jevy zobrazeného světa, např. ne/úspěšnost strategií jeho protagonistů),
- E) výběr jazykových prostředků (ve smyslu užívání pojmů, příznakovým způsobem aktualizovaných),
- F) způsob zobrazování (také imaginace je v úzké souvislosti se subjektivním úhlem pohledu, ovlivněným sociokulturní zkušeností a kontaktem se schématy dané kultury).

V každém textu autor nabízí představu světa, která se pak stává předmětem čtenářských konkretizací. Autorův příspěvek do tohoto dialogu může být také provokací, hrou se čtenářem atd. Tím se literatura neliší od jiných typů konverzací; vždyť v debatách se často chováme jako hráči – provokujeme k vyhoceným reakcím a těšíme se ze zaujetí pro hru, která přináší kromě rozptýlení a zábavy také znatelný kognitivní potenciál.

Analýza světového názoru se může zaměřit na jedno dílo, nebo sleduje interpretaci světa v několika dílech jednoho autora či postavení určitého konceptu v daném historickém kontextu. Navíc je možné konkrétní model vsadit do různých myšlenkových tradic, a objevit tak souvislosti napříč dějinami a kulturami,²⁸ přičemž není nutné se omezovat rámcem národní kultury.

Badatel pracující touto metodou s texty bude schopen: 1) re-konstruovat literární pole na základě empirického výzkumu a prověřit „velké narativy“ literární historie „zdola“; a 2) nabídnout čtenáři interpretace přesahující rámec jednoho oboru a směřující k diskuzím o situaci člověka ve světě.

²⁸ Podrobněji viz Borovička 2010.

Prameny a literatura

AERTS, Diederik et al. (eds.)

1994 *Worldviews: From Fragmentation to Integration* (Brussels: VUB Press), též in:
<http://www.vub.ac.be/CLEA/pub/books/worldviews/>

BAILEY, Leon

1996 *Critical Theory and the Sociology of Knowledge* (New York: Peter Lang)

BAUMAN, Zygmunt

2006 *Komunita* (Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov)

BOROVÍČKA, Lukáš

2010 „Tematická kontinua v literatuře“, *Bohemica Olomucensia* 2, č. 1, s. 25–39.

BOROVÍČKA, Lukáš (ed.)

2016 „Světový názor“ *od Humboldta k Eagletonovi. Komentovaná antologie textů k dějinám pojmu* (Praha: Academia), v tisku

BOURDIEU, Pierre

2010 *Pravidla umění: geneze a struktura literárního pole*, přel. Petr Kylooušek a Petr Dytrt (Brno: Host)

ČERVENKA, Miroslav

1992 *Významová výstavba literárního díla* (Praha: Karolinum)

EAGLETON, Terry

1976 *Criticism and Ideology: A Study in Marxist Literary Theory* (London: NLB)

FIDELIUS, Petr

1998 *Řeč komunistické moci* (Praha: Triáda)

FISH, Stanley

1980 *Is There a Text in This Class?* (Cambridge/London: Harvard University Press)

HEIDEGGER, Martin

2001 *Einleitung in die Philosophie*, in Otto Saame, Ina Saame-Speidel (eds.):
Gesamtausgabe, sv. 27 (Frankfurt am Main: Klostermann)

HELVE, Helena

1993 *The World View of Young People* (Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia)

HYRŠLOVÁ, Květuše (ed.)

1985 *Česká inteligence a protifašistická fronta* (Praha: Melantrich)

CHATMAN, Seymour

2008 *Příběh a diskurz* (Brno: Host)

KANT, Immanuel

2015 *Kritika soudnosti* (Praha: OIKOYMENH)

KELLER, Jan

1996 „Komunita“ in Petrušek, Miloslav (red.): *Velký sociologický slovník*, svazek 1 (Praha: Karolinum), s. 512–514.

MARGOLIN, Uri

2008 *Kognitivní věda, činná mysl a literární vyprávění*, přel. Hynek Zikmund (Praha – Brno: ÚČL AV ČR – Host)

MÜLLER, Beate

2009 „Cenzura a kulturní regulace“, *Česká literatura* 57, č. 4, s. 503–530.

NAUGLE, David K.

2002 *Worldview: The History of a Concept* (Grand Rapids: Eerdmans)

OSOLSOBĚ, Ivo

2002 *Ostenze, hra, jazyk* (Brno: Host)

PAVEL, Thomas

2009 *Román: morálka a svoboda*, přel. Bohumil Fořt – Alice Jedličková (Praha: ÚČL AV ČR)

PEROUTKA, Eduard

1995 „Liberalismus po válce“; „O ohavnosti liberalismu“; „Liberálové a zlaté tele“ in Milan Znoj – Jan Havránek – Martin Sekera (eds.): *Český liberalismus* (Praha: Torst), s. 406–437.

PETRUSEK, Miloslav

1992 *Alternativní sociologie* (Praha: Klub osvobozeného samizdatu)

PULLMANN, Michal

2011 *Konec experimentu* (Praha: Scriptorium)

PYNSSENT, Robert B.

2008 *Ďáblové, ženy a národ*, přel. Jan Pospíšil (Praha: Karolinum)

SCHMID, Wolf

2004 *Narativní transformace: dění – příběh – vyprávění – prezentace vyprávění* (Brno – Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR)

SMITH, James

2008 *Terry Eagleton: A Critical Introduction* (Cambridge: Polity)

SÝKORA, Michal

2008 *Vize řádu světa v moderní próze* (Příbram: Pistorius & Olšanská)

VÁCLAVEK, Bedřich

1950 *Tvorbou k realitě* (Praha: Svoboda)

VANĚK, Václav

2009 *Disharmonie* (Praha: Dauphin)

WITTGENSTEIN, Ludwig

1993 *Filozofická zkoumání*, přel. Jiří Pechar (Praha: Filozofický ústav AV ČR)

Výběrová bibliografie

a. Monografie

- 1) „Světový názor“ *od Humboldta k Eagletonovi: Komentovaná antologie k dějinám pojmu*. Praha: Academia, v tisku. [Editor, překladatel, autor studií.]
- 2) *Literatura jako interpretace světa. Nástin kulturních dějin Československa třicátých let*. Praha: FF UK, 2008. 391 s. [Nepublikovaná rigorózní práce. Mírně přepracované vydání práce diplomové.]

b. Studie v recenzovaných časopisech

- 3) *Jak na literární antisemitismus? Modelová studie: Antisemitské reprezentace u Františka Sokola-Tůmy*. In: *Dějiny – Teorie – Kritika*, v tisku. [Společně s V. Strobachem.]
- 4) *Jak se stát velkým/velkou*. In: *Slovo a smysl/Word and Sense*, 2013, roč. 10, č. 20, s. 190–204.
- 5) „Světový názor“ a „interpretační komunita“ v literární vědě – několik poznámek. In: *Česká literatura*, 2010, roč. 58, č. 4, s. 475-489.
- 6) *Tematická kontinua v literatuře*. In: *Bohemica Olomucensia*, 2010, roč. II, č. 1, s. 25-39.

c. Kapitoly ve sbornících / kolektivních monografiích:

- 7) *Reprezentace první světové války v diskurzích českého literárního antisemitismu*. In: Alexander Kratochvíl et al. (eds.): *Paměť válek a konfliktů*. Praha: Akropolis – ÚČL AV ČR, 2016, s. 283-294.
- 8) *Republika proti Benjaminu Kličkovi, Benjamin Klička proti republice? Světonázorová struktura trilogie Na vinici Páně a druhorepubliková cenzura*. In: Michael Wögerbauer et al. (eds.): *V obecném zájmu*. Praha: Academia – ÚČL AV ČR, 2015, s. 1011–1023.
- 9) *Rezonance eugeniky v českých literárních diskurzích 1900-1940*. In: David Skalický et al. (eds.): *Jazyky reprezentace 2*. Praha: Akropolis, 2014, s. 115-135.
- 10) „*Italie, miluji tebe ... zalit hnusem Severu*“. *Konceptualizace prostoru u Františka Zavřela*. In: Komenda, Petr – Malinová, Lenka – Změlík, Richard (eds.): *Místo – prostor – krajina v literatuře a kultuře*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012, s. 223-236.
- 11) *Věčné dětství aneb Fučíkův sen o komunismu*. In: Podhajský, F. A. (ed.): *Julek Fučík – věčně živý!* Brno: Host, 2010, s. 213-231.
- 12) *Román jako model života a světa. Do posledního dechu Benjamin Kličky*. In: Veronika Veberová et al. (eds.): *Jazyky reprezentace*, Praha: Akropolis, 2012, s. 193-220.
- 13) *Otázka „světového názoru“ – mezi literární vědou a historiografií*. In: Lenka Jungmannová (ed.): *Česká literatura rozhraní a okraje*. Praha: Akropolis - ÚČL AV ČR, 2010, s. 51-62.
- 14) *Věčné dětství aneb Fučíkův sen o komunismu*. In: Podhajský, F. A. (ed.): *Julek Fučík – věčně živý!* Brno: Host, 2010, s. 213-231.
- 15) „*Jen my dva to své víme*“. *Láska nejen na sídlišti v perspektivě normalizační popkultury*. In: Petr A. Bílek – Blanka Činátlová (eds.): *Tesilová kavalérie. Popkulturní obrazy normalizace*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2010, s. 95-115.
- 16) *Petrolejáři Jaroslava Rajmunda Vávry aneb jedna interpretace meziválečného světa*. In: Stanislava Fedrová (ed.): *Obraz dějin v české a slovenské literatuře*. Praha: ÚČL AV ČR, 2009, s. 21-36.

d. Recenze

d1. Recenze v recenzovaných časopisech:

17) *Jak psát o dějinách?* In: *Střed / Centre*, 2011, č. 1, s. 172-180. [Hayden White: Tropika diskurzu. Společně s V. Strobachem.]

18) *Chesterton v dialogu jeho čtenářů.* In: *Svět literatury*, 2009, roč. XIX, č. 40, s. 186-190. [Jan Lukavec: Fanatik, prorok, či klaun?]

19) *Stručné dějiny Já v české literatuře.* In: *Česká literatura*, 2009, roč. 57, č. 5, s. 753-761. [Josef Hrdlička: Obrazy světa v české literatuře]

d2. Recenze v nerecenzovaných časopisech:

20) *Nový model českého romantismu?* In: *Tvar*, 2013, č. 5, s. 21. [Dalibor Tureček, ed.: České literární romantično]

21) *Englishův pokus o únik z pole.* In: *Tvar*, 2012, č. 19, s. 21. [James F. English: Ekonomie prestiže]

22) *Raději džbánek studeného piva než sovětské romány* In: *Tvar*, 2012, č. 5, s. 2. [Jaroslav Seifert: Publicistika (1933-1938). Dubia. Společná prohlášení]

23) *Jak vidět město* In: *Tvar*, 2011, č. 18, s. 6. [Joanna Derdowska: Kmitavá mozaika]

24) *Jedno mužské čtení dialogu dvou žen.* In: *Tvar*, 2011, č. 14, s. 2. [Dana Nývltová: Femme fatale české avantgardy]

25) *Ruský formalismus stále živý – díky Petru Steinerovi.* In: *Tvar*, 2011, č. 13, s. 2. [Petr Steiner: Ruský formalismus]

26) *Anatomie střípků z kulturních dějin zrcadla.* In: *Tvar*, 2011, č. 11, s. 20. [Jan Lukavec: Zneklidňující svět zrcadel]

27) *Nesourodá sbírka interpretací hledá čtenáře.* In: *Tvar*, 2011, č. 10, s. 2. [Robert Ibrahim (ed.): Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě]

28) *Opomíjené téma ve stínu stereotypů a morálního patosu.* In: *Tvar*, 2011, č. 2, s. 2. [Jaroslav Med: Literární život ve stínu Mnichova]

29) *Michal Přibáň: Prvních dvacet let.* In: *A2*, 2010, roč. VI, č. 7, s. 28.

30) *Hrdinové a zbabělci.* In: *A2*, 2009, roč. V, č. 16, s. 32. [Jan Randák – Petr Koura (eds.): Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století]

31) *Umění jako únik ze světa.* In: *iliteratura.cz*, 10. 8. 2009. [Josef Vojvodík: Povrch, skrytost, ambivalence]

32) *Od imaginárních národů k virtuální realitě* In: *A2*, 2009, roč. V, č. 8, s. 34. [Benedict Anderson: Představy společenství]

33) *Hledání středního bodu mezi diktaturami* In: *A2*, 2009, roč. V, č. 7, s. 12. [Zdeněk Němeček: Tvrdá země]

34) *Kopta: idylík, katolík i voyeur.* In: *A2*, 2009, roč. V, č. 2, s. 12. [Josef Kopta: Hlídač č. 47; též filmová zpracování]

35) *Akademici jdou konečně do boje* In: *A2*, 2008, roč. IV, č. 48, s. 23. [Jan Randák, Aleš Novák (eds.): K čemu dnes humanitní vědy?]

36) *Kritik musí čtenáře bavit!* In: *A2*, 2008, roč. IV, č. 47, s. 31. [Robert B. Pynsent: Dáblové, ženy a národ]

37) *Vrátit literatuře vážnost* In: *Aluze.cz*, 2008, č. 3, s. 94 – 96. [Michal Sýkora: Vize řádu světa v moderní próze]

Oponentura:

1) Sýkora, Michal a kolektiv: *Britské detektivky: od románu k televizní sérii.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. 190 stran.

Účast v grantových projektech (výběr)

- 1) Světový názor: Od Kanta k Eagletonovi (vnitřní grant FF UK, 2014-2015, hlavní řešitel)
- 2) Antisemitské reprezentace v české literatuře 1900 – 1950 (GA UK, 2014-2015, hlavní řešitel)
- 3) Literární cenzura v obrysech (GA ČR, 2014, externí spolupracovník)
- 4) Praha – město našeho života (OPPA, nositelé Gymnázium prof. Jana Patočky + ÚČL AV ČR, 2013 – 2015, zástupce vedoucího)
- 5) Reprezentace eugeniky v českých literárních diskurzích (vnitřní grant FF UK, 2013, hlavní řešitel)
- 6) Světový názor – historie jednoho pojmu (GA UK, 2010-2011, hlavní řešitel)
- 7) Mentalita a interpretační komunity v kontextu české kultury 30. let 20. století (interní grant FF UK, 2010, hlavní řešitel)
- 8) Identita české literatury a její mezinárodní kontext (GA ČR, 2009-2012, spolupracovník)
- 9) Webové centrum výzkumu československé literatury a kultury reálného socialismu v období tzv. normalizace (interní grant FF UK, 2009, spolupracovník)
- 10) Elektronická knihovna odborných textů ke studiu základních předmětů oboru česká literatura (MŠMT ČR, 2003-2007, spolupracovník)

Výuka na FF UK (volitelné semináře pro bakaláře a magistry)

Antisemitské reprezentace v české literatuře 1870-1950

Fenomén hry v literatuře

Fenomén hry v české literatuře

Geneze socialistického realismu I, II

Koncepty světa v české literatuře třicátých let

Literatura a ideologie I, II

Literární dílo jako model světa I, II

Literární geografie českých zemí

Reprezentace eugeniky v literatuře

Český mýtus dvacátého století

Zahraníční studijní pobyty

- 1) Londýn, 2015 (The British Library) – týden
- 2) Mnichov, 2015 (LMU) – týden
- 3) Londýn, 2014 (The British Library) – týden
- 4) Brusel, 2014 (VUB) – týden
- 5) Londýn, 2013 (Wellcome Library) – týden
- 6) Brusel, 2010 (VUB) – týden
- 7) Londýn, 2006 – 2007 (UCL) – akademický rok (Erasmus)

Účast na vědeckých konferencích (výběr, vždy přednesen příspěvek)

- 1) V. kongres literárněvědné bohemistiky (Praha, 2016)
- 2) IX. kolokvium o soudobém antisemitismu (Plzeň, 2014)
- 3) Rozpad židovského života: 167 dní druhé republiky (Praha, 2013)
- 4) Brak v literatuře, vědě a populární kultuře (Praha, 2012)
- 5) Literatura jako výzva a apel (Opava, 2012)
- 6) Neviditelný Nezval (Brno, 2012)
- 7) Modely reprezentací v literatuře (České Budějovice, 2011)
- 8) Mezinárodní tematologická konference (Olomouc, 2010)
- 9) IV. Kongres literárněvědné bohemistiky (Praha, 2010)
- 10) Julek Fučík – věčně živý! (Praha, 2008)